

ФОРМУВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД У КОНТЕКСТІ УПРАВЛІННЯ ЗНАННЯМИ

FORMATION OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF TERRITORIAL COMMUNITIES IN THE CONTEXT OF KNOWLEDGE MANAGEMENT

У статті досліджено основи формування сталого розвитку територіальних громад у контексті управління знаннями. За результатами аналізу публікацій вітчизняних фахівців визначено, що реального сталого розвитку країни неможливо досягти без застосування досконалих систем менеджменту, що забезпечують на різних організаційних рівнях управління прийняття та реалізацію сукупності узгоджених управлінських рішень адекватних ситуаціям та їх змін. Визначено, що такою системою може бути система управління знаннями. Наголошено, що у сфері соціальних відносин на території громади для виконання принципів сталого розвитку неабияке значення має концепція освіти, що передбачає розвиток системи освіти, забезпечення різноманітними формами навчання, поширення просвітницьких та інформаційних заходів з питань сталого розвитку, безпосередня участь у різних громадських заходах, переймання досвіду кращих практик, використання інформаційно-комунікаційних технологій, що пришвидшать досягнення результату. Проаналізовано сучасні освітні напрями (глобальна, безперервна, випереджальна, екологічна, інноваційна, компетентісно-орієнтована, медіаосвіта, дистанційна, електронна, цифрова освіта) та інституції в Україні, що сприяють безпечному, стійкому розвитку територій. Акцентовано увагу на тому, що сьогодні не можна оцінити стан наукової розробки проблематики сталого розвитку на рівні місцевого самоврядування в нашій державі як задовільний: недостатньо сформована нормативно-правова база збалансованого розвитку території та низький рівень екологічної обізнаності. Запропоновано шляхи забезпечення сталого територіального розвитку в контексті управління знаннями. Подальші дослідження будуть основою для розгляду проблематики сталого розвитку в повоєнних умовах.

Ключові слова: *місцеве самоврядування, сталий розвиток, управління знаннями, територіальна громада, освіта, потенціал громади.*

The article examines the foundations of the formation of sustainable development of territorial communities in the context of knowledge management and analyzes modern educational directions (global, continuous, anticipatory, ecological, innovative, competence-oriented, media education, distance, electronic, digital education) and institutions in Ukraine that contribute to safe, sustainable development of territories. According to the results of the analysis of the publications of domestic specialists, it was determined that the real sustainable development of the country cannot be achieved without the use of perfect management systems, which ensure at different organizational levels of management the adoption and implementation of a set of agreed management decisions adequate to situations and their changes. It was determined that such a system can be a knowledge management system. It was emphasized that in the field of social relations on the territory of the community, for the implementation of the principles of sustainable development, the concept of education is of great importance, which involves the development of the education system, the provision of various forms of education, the spread of educational and informational activities on issues of sustainable development, direct participation in various public events, imitation the experience of best practices, the use of information and communication technologies, which will speed up the achievement of the result. Attention is focused on the fact that today the state of scientific development of the issues of sustainable development of local self-government in our country cannot be assessed as satisfactory: the regulatory and legal framework for balanced development of territories is insufficiently formed and the level of environmental awareness is low. Proposed ways to ensure sustainable territorial development in the context of knowledge management. Further research will be the basis for considering the issues of sustainable development in post-war conditions.

Key words: *local self-government, sustainable development, knowledge management, territorial community, education, community potential.*

УДК 352.07:332.146.2:005.94
DOI <https://doi.org/10.32782/rma2663-5240-2022.31.23>

Рачинський А.П.

д.держ.упр., професор, професор кафедри регіональної політики, Навчально-науковий інститут публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка
ORCID ID: 0000-0001-9888-6978

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. На початку XXI століття головним стратегічним завданням всієї світової спільноти є забезпечення стабільного та ефективного існування сучасної цивілізації на засадах цілісності природного оточення, економічної життєздатності та соціальної справедливості для нинішніх і майбутніх поколінь. Вирішення цих питань стало можливим із впровадженням у зміст соціальної та освітньої політики стратегії сталого розвитку. У процесі переходу до більш демократичного врядування органи місцевого

самоврядування потребують людських ресурсів, обізнаних з проблемами сталого розвитку [1]. Сьогодні не можна оцінити стан наукової розробки проблематики сталого розвитку на рівні місцевого самоврядування в нашій державі як задовільний. Насамперед, це підтверджує той факт, що базові принципи сталого розвитку, визначені за конвенціями Ріо, досі не імplementовані до українського законодавства, відсутні (або нерезультативні) стратегії, концепції, проекти в галузі забезпечення стану сталого розвитку територіальних громад населених пунктів і держави в цілому [2]. Як зазначено вище, Україна у цьому процесі значно від-

стає від інших країн. Прискорити цей процес може застосування комплексного механізму управління знаннями, що сприятиме формуванню та розвитку потенціалу громад в умовах швидкого темпу діджиталізації. Стратегії, концепції сталого розвитку територіальних громад повинні відображати специфіку територій, різноманітність традицій, історичний розвиток місцевості, участь громадськості у вирішенні питань місцевого значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика сталого розвитку на державному, регіональному та місцевому рівнях є надзвичайно актуальною в умовах сьогодення. Серед вітчизняних дослідників слід назвати роботи *О. Висоцької*, в яких досліджується стратегія сталого розвитку та розглядається роль системного менеджменту для сталого розвитку [6], *Т. Лазоренко* описує проблематику сталого розвитку як основи економічного зростання [16], *А. Садовенко*, *Л. Масловська*, *В. Серета*, *Т. Тимочко* досліджують проблематика сталого розвитку суспільства [23].

Слід зазначити, що здебільшого українськими науковцями окремо аналізуються питання освіти в контексті сталого розвитку. Зокрема, *О. Висоцька* обґрунтовує роль випереджаючої освіти для сталого розвитку та напрямки сучасної освіти [3], *О. Хмелевська* розкриває зміст та інституції освіти для сталого розвитку [28], *О. Бондар*, *В. Барановська*, *О. Єресько* акцентують увагу на значенні екологічної освіти [4], *В. Боголюбов* визначає головні положення концепцій екологічної освіти та освіти сталого розвитку [3]. *О. Васильєва*, *Н. Васильєва* характеризують концептуальні засади сталого розвитку територіальних громад [5], *О. Безуглий* досліджує напрями та чинники сталого розвитку територіальних громад [2]. Варто виокремити наукові дослідження *Т. Маматової*, в контексті яких висвітлено специфічні підходи для успішного розвитку місцевої креативної економіки через управління знаннями, гнучкий та екстремальний проектний менеджмент [31]. Водночас, у вітчизняних публікаціях не в повній мірі висвітлено важливість забезпечення сталого розвитку територіальних громад у контексті реалізації механізму управління знаннями.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є науково-теоретичне обґрунтування підходів щодо формування сталого розвитку територіальних громад у контексті управління знаннями. Згідно даної мети поставлено завдання: проаналізувати сучасний рівень нормативно-правового забезпечення щодо сталого розвитку територій України; охарактеризувати основні

тенденції сучасного розвитку освіти; запропонувати шляхи забезпечення сталого розвитку територіальних громад у контексті управління знаннями в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. У загальному контексті управління знаннями розглядається як процес, згідно якого формується, структурується, розвивається та застосовується база різних знань. Головною метою управління знаннями здебільшого визначається необхідність створення нових і могутніших конкурентних переваг шляхом досягнення організаційних цілей за рахунок формування передумов для свідомої, фахової діяльності у напрямі визначених пріоритетів розвитку, створення релевантної інформаційної бази. При цьому, ефективно створення та використання знань є беззаперечним фактором стійкої конкурентоспроможності, однак часто досить важко виокремити різницю між накопиченими і систематизованими інформаційними масивами та знаннями. Варто зазначити, що у своїх наукових дослідженнях різницю між інформацією та знаннями *Карл Віг* визначив наступним чином: «знання складаються з істин та уявлень, точок зору і концепцій, суджень і припущень, методологій та ноу-хау. Ми накопичуємо знання, організуємо їх, інтегруємо і зберігаємо протягом тривалого часу, щоб застосувати у конкретній ситуації. Інформація ж складається з фактів і даних; ми послідовно застосовуємо знання для інтерпретації наявної інформації, щоб приймати рішення» [32, с. 14].

Погоджуємось з думкою автора, що суспільство майбутнього, основи якого закладаються сьогодні, то суспільство знань, де жінки й чоловіки вміють ефективно управляти знаннями, де відсутня будь-яка дискримінація у доступі до освіти протягом життя, а освіта безпосередньо впливає на сталість суспільного розвитку. Реального сталого розвитку країни неможливо досягти без застосування досконалих систем менеджменту, що забезпечують на різних організаційних рівнях управління прийняття та реалізацію сукупності узгоджених управлінських рішень адекватних ситуаціям та їх змінам [14]. В даних твердженнях можна відслідкувати вагомий вплив освітньої політики на забезпечення сталих процесів розвитку суспільства. Як зазначено одним з науковців «...чим різнобічніші знання та навички, тим більша ймовірність впоратися та адаптуватися у світі, що швидко змінюється, мати вищу стійкість до будь-яких екстремальних подій, оскільки це підтримує творчість, дозволяючи захистити свободу та дати відповідь на будь-яку агресію» [21, с. 6].

В одному з інтернет ресурсів зазначено, що сталий розвиток – це такий розвиток країн і регіонів, коли економічне зростання, матеріальне виробництво і споживання, а також інші види діяльності суспільства відбуваються в межах, які визначаються здатністю екосистем відновлюватися, поглинати забруднення і підтримувати життєдіяльність теперішніх та майбутніх поколінь [30]. З іншого боку, експерти Всесвітнього банку визначили сталий розвиток як процес керування сукупністю активів, спрямований на збереження та розширення потенційних людських можливостей. Під активами розуміється природний і людський матеріальний та інтелектуальний капітал. Подане визначення сталого розвитку вдало корелюється з головною концепцією управління знаннями: консолідацією, трансляцією та продукуванням інтелектуального потенціалу: знань, досвіду, ідей, новацій в певній системі. Хочемо наголосити на тому, що розвиток суспільства знань (інформаційного суспільство) спрямований на формування інтелектуальних та економічних активів, що в свою чергу сприятиме соціальному розвитку території.

Як вже зазначалося вище, важливим пріоритетом для забезпечення стабільного розвитку має розвиток освітньої і наукової діяльності. Аналіз найбільших екологічних катастроф світу, проведений групою висококваліфікованих фахівців з різних країн, показав, що однією з основних причин виникнення кризових явищ, як і в цілому відставання у виконанні Програми дій «Порядок денний на XXI століття», є загальний низький рівень екологічної культури і освіченості, а також недостатня увага до розвитку фундаментальної екологічної науки в усьому світі, особливо – у країнах, що розвиваються [23]. На жаль, сьогодні можемо спостерігати за наслідками жаклих подій у Туреччині, Сирії. Зокрема, експерт *М. Кашані* зазначив, що необхідно ретельно вивчити зруйновані будівлі та винести уроки з цієї трагедії. «Тільки так ми зможемо зробити наші будівлі та міста безпечними під час землетрусів у майбутньому» [19]. Недобросовісне ставлення до норм будівництва, забруднення довкілля, недостатній рівень екологічної освіти, брак кваліфікованих кадрів та сучасного обладнання, невідповідність нормативно-правової бази сьогоднішнім викликам.

Більш детальної уваги потребує розгляд нормативно-правового забезпечення освіти в контексті сталого розвитку. Міжнародні документи щодо даної проблематики закріплено прийняттям Декларації тисячоліття Організації Об'єднаних Націй та Саміту ООН зі сталого розвитку «Порядок денний на XXI століття». Щодо національних актів виокремимо наступні [6]:

– Заява міністрів охорони навколишнього природного середовища країн ЄЕК ООН про освіту з метою сталого розвитку;

– Базові елементи Стратегії ЄЕК ООН про освіту з метою сталого розвитку;

– Рішення Колегії Міністерства освіти і науки України № 13/6-19 від 20.12.2001р. «Про концепцію екологічної освіти в Україні»;

– Постанова Кабінету Міністрів України від 26.04.2003 р. № 634 «Про затвердження Комплексної програми реалізації на національному рівні рішень, прийнятих на Всесвітньому саміті зі сталого розвитку, на 2003–2015 роки»;

– Проект Постанови Верховної Ради України «Про Концепцію переходу України до сталого розвитку» (№5749);

– Указ Президента України №664/2009 «Про Національну раду з питань науки, інновацій та сталого розвитку України»;

– Указ Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року».

Україна, як і інші країни-члени ООН, приєдналася до глобального процесу забезпечення сталого розвитку. Протягом 2016–2017 років тривав широкомасштабний та всеосяжний процес адаптації Цілей сталого розвитку з урахуванням українського контексту. З одного боку, кожна глобальна ціль була переглянута, беручи до уваги специфіку національного розвитку. Результатом цієї роботи стала національна система, яка складається із 17 цілей та 86 завдань національного розвитку, 145 нормативно-правових актів Уряду [12].

Таким чином, слід зауважити, що у п.4 Цілей сталого розвитку України, наголошено на важливості щодо забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх. Однією з сімнадцяти цілей сталого розвитку України на період до 2030 року є «сприяння побудові миролюбного и відкритого суспільства в інтересах сталого розвитку» [8]. Важливо, що сервісна діяльність через надання послуг в електронному виді зменшує витрати та заощаджує час для органів публічного управління, а для громадян – розширює можливості в побудові відкритого суспільства як однієї з цілей сталого розвитку [15].

Однак, в Україні поки що відсутні такі важливі стратегічні документи, як Національна стратегія збалансованого розвитку та Національний план дій з охорони навколишнього середовища [30]. З іншої сторони, як зазначає дослідник О.В. Безуглий у своєму дисертаційному дослідженні на сьогодні в Україні сталий розвиток на місцевому рівні не достатньо забезпечений нормативно-правовою базою, що стосується технології та процедури розробки стратегії

сталого розвитку, її основних засад та принципів, місця і ролі в ній територіальних громад (запровадження принципів сталого розвитку у Статутах громад) тощо [2]. Погоджуємось з думкою науковця [2], що основні ініціативи стосовно забезпечення сталості в розвитку належать органам місцевого самоврядування, як найбільш ефективним органам управління справами місцевого значення, що здатні налагодити співпрацю з громадянами стосовно питань споживання та розвитку. На нашу думку, територіальна громада володіє достатнім інтелектуальним потенціалом, для того щоб уможливити стабільний територіальний розвиток та дотримуватися принципу збереження довкілля, збалансованого споживання.

У той же час, на наше переконання, у сфері соціальних відносин на території громади для виконання принципів сталого розвитку неабияке значення має концепція освіти, що передбачає розвиток системи освіти, інтелектуального потенціалу, забезпечення різноманітними формами навчання, поширення просвітницьких та інформаційних заходів з питань сталого розвитку, формування системного, критичного мислення, соціального та електронного навчання, прийняття участі у різних громадських заходах (посади дерево, сортуй сміття), переймання досвіду кращих практик, формування публічного простору, підвищення рівня екологічної обізнаності, формування свідомої поведінки щодо участі в управлінні сталим розвитком території, використання інформаційно-комунікаційних технологій. Такий комплексний підхід управління знаннями уможливить врахування економічної, соціальної й екологічної складової, що в свою чергу сприятиме безпечному, стійкому розвитку територіальної громади.

Однією з особливостей концепції управління знаннями є формування людського потенціалу за рахунок реалізації нових напрямків освітньої діяльності, що відповідають викликам сьогодення та сприяють стабілізації процесів сталого територіального розвитку. Українські науковці виокремлюють наступні напрями.

I. Глобальна освіта – сукупність певних форм та технологій освіти, що орієнтовані на поширення аспектів глобалізації у всіх галузях суспільного життя. Її компонентами є екологічна освіта і виховання, розвиток толерантності й полікультурності у сфері суспільствознавчої освіти, підвищення інформатизації освіти [6]. Головна ідея глобальної освіти – це ідея формування вільної та неупередженої особистості з високою мірою відповідальності за долю своєї батьківщини і світу в цілому [14].

II. Екологічна освіта полягає у формуванні навичок, фундаментальних екологічних знань,

екологічного мислення і свідомості, що ґрунтуються на ставленні до природи як універсальної, унікальної цінності [1]. Екологічна освіта для сталого розвитку – системна базова складова освіти для сталого розвитку, орієнтована на системну екологізацію всіх сфер життєдіяльності, економіки як ключового фактора досягнення сталої збалансованості інтересів суспільства і природи [4].

III. Освіта для сталого розвитку – форма освітньої діяльності, спрямована на впровадження ідей, принципів та цінностей сталого розвитку у навчання; виховання з метою формування культури ощадливого та відповідального відношення до природного та соціального оточення; розширення можливостей нинішніх та майбутніх поколінь для задоволення їх потреб, використовуючи збалансований та інтегрований підхід до економічних, соціальних та екологічних аспектів сталого розвитку [20]. Освіта для сталого розвитку – сучасний підхід до організації навчального процесу, який включає інформування членів суспільства про основні проблеми сталого розвитку, формування світогляду, що базується на засадах сталості, переорієнтацію навчання з передачі знань на встановлення діалогу, орієнтацію на порушення та практичне розв'язання місцевих проблеми [18].

IV. Випереджаюча освіта для сталого розвитку – концепція переходу сучасної освіти на засади сталого розвитку з врахуванням основних тенденцій соціальних змін. Випереджальна освіта націлена на проблеми майбутньої постіндустріальної цивілізації, розвиток творчих здібностей людини, формування самостійного та креативного мислення, здатності приймати відповідальні рішення в умовах складних ситуацій невизначеності збереження людства та природного середовища. Також важливою є підготовка кадрів в інтересах переходу до сталого розвитку (у межах післядипломної освіти, а також на рівні управлінської діяльності, вищої школи). Усе суспільство має стати навчальним довкіллям (пріоритет завдань дослідницького характеру) [1].

V. Компетентнісно-орієнтована освіта – освіта, орієнтована на розвиток ключових компетентностей особистості з метою її життєтворчої самореалізації та активної адаптації до суспільних змін [6]. Компетентнісне навчання – це про динамічне поєднання знань, умінь та цінностей. Лише в комплексі це дає результат. Знання в цьому випадку – не самоціль, а радше засіб формування умінь. Адже недостатньо просто засвоїти окремі знання й уміння, важливо навчитись їх застосовувати як у типових, так і в нестандартних, нових для дитини ситу-

аціях. Це дає змогу сформувати ціннісне ставлення до цих знань, навчитись адаптуватись та шукати шляхи ухвалення рішень у різноманітних ситуаціях [29].

VI. Безперервна освіта як настанова до освіти протягом всього життя, самоосвітньої діяльності, безупинного процесу набуття людиною необхідних компетенцій (знань, умінь, навичок) та якостей (установок, цінностей) відповідно до суспільних потреб, що виступає основою її активної соціалізації та самореалізації в умовах постійних змін соціального середовища. Система безперервної освіти дає можливість фахівцям завжди бути в курсі останніх відкриттів, водночас не витрачати багато часу та не вкладати значних фінансів [24, с. 71].

VII. Інноваційна освіта. Зорієнтована на динамічні зміни в навколишньому світі навчальна діяльність, яка ґрунтується на оригінальних методиках розвитку різноманітних форм мислення, творчих здібностей, високих соціально-адаптаційних можливостей особистості [9].

VIII. Медіаосвіта – формування навичок користування віртуальним середовищем, вміння не тільки обмінюватися інформацією, а й створювати певні інформаційні ресурси, які мають характер інновацій та творчості. «Якщо ви маєте яблуко і я маю яблуко, і ми обміняємося цими яблуками, то у вас і у мене залишиться по одному яблуку. А якщо ви маєте ідею і я маю ідею, і ми обміняємося цими ідеями, то у кожного буде по дві ідеї» (Б. Шоу). На думку фахівців ЮНЕСКО, медіаосвіта є частиною основних прав кожного громадянина будь-якої країни світу на свободу самовираження і права на інформацію та є інструментом підтримки демократії [11, с.4].

IX. Дистанційна освіта – це педагогічна система відкритих освітніх послуг, що надаються широким верствам населення за допомогою спеціалізованого інформаційного освітнього середовища, котре базується на дистанційних технологіях навчання (мультимедійних, мережних, телекомунікаційних, ТВ технологіях тощо) [10].

X. Електронна освіта. Відповідно до українського законодавства, під терміном «електронна освіта» розуміємо одну з форм отримання освіти, що здобувається винятково за допомогою використання інформаційно-комунікаційних технологій. Сучасна освіта повинна мати на меті підготовку фахівців, котрі будуть вільно орієнтуватися у світовому інформаційному просторі, шукати, обробляти та зберігати потрібну їм інформацію, володіти відповідними знаннями і навичками, а також

використовувати нові комп'ютерні технології [1, с. 70].

XI. Цифрова освіта – це освіта, яка головним чином функціонує за рахунок цифрових технологій, тобто електронних транзакцій, які реалізуються шляхом використання інтернету. XXI століття – це час великих перетворень, становлення інформаційного суспільства, пришвидшеної інновації та мережевих зв'язків, тому об'єктивним є питання імперативу формування цифрової освіти в Україні [20].

Інформацію з питань сталого розвитку суспільства в Україні можна отримати в таких організаціях: Інститут сталого розвитку ім. В. Чорновола [13], Ресурсний центр зі сталого розвитку [22], Всеукраїнська екологічна ліга [7], Українська асоціація досконалості та якості [26]. Успішно проводилося навчання на платформі Спільнота практик: сталий розвиток протягом останніх років [25, 27].

Таким чином, сталий розвиток розглядається нами як регульований процес гармонізації соціальних, економічних і екологічних складових продуктивних сил, спрямованих на використання, збереження та поетапне відновлення цілісності природного середовища, створення можливостей та досягнення високої якості життя людей. Концепція ж сталого розвитку з'явилася як результат об'єднання трьох структурних підсистем: економіки, соціуму та екології, збалансованість цих різних і водночас взаємопов'язаних напрямів та їх впровадження у конкретні заходи досить складне завдання, оскільки всі три складові сталого розвитку повинні розглядатися комплексно. [5, с. 77].

На основі проаналізованих джерел виокремимо наступні заходи щодо забезпечення сталого розвитку на рівні місцевого самоврядування у контексті управління знаннями:

- а) формування бази знань про сталий розвиток;
- б) інтегрування освіти для сталого розвитку в навчальні дисципліни, програми і курси;
- в) збирання та аналізування даних місцевими органами влади щодо екологічної, демографічної та економічної ситуації на місцях;
- г) інформування членів територіальної громади про основні проблеми сталого розвитку;
- д) використання інноваційних технологій та методів, що сприятимуть зниженню витрат, покращенню якості життя мешканців громади та захисту довкілля;
- е) формування світогляду, що базується на засадах сталості, переорієнтації навчання з передачі знань на встановлення діалогу;
- ж) формування культури ощадливого та відповідального відношення до природного та соціального;

з) використання ресурсо- та енергозберігаючих технологій життєзабезпечення людини, що включає розумне споживання енергії та води;

и) розвиток партнерських відносин з іншими громадами, бізнес-структурами, громадськими організаціями та іншими зацікавленими сторонами, що сприятимуть обміну знаннями та досвідом, координуванню власних дій, більш ефективному використанні ресурсів;

к) використання екологічно чистих технологій та методів, здійснення контролю за викидами забруднюючих речовин, розвиток системи поводження з відходами.

Дані заходи сприятимуть формуванню сталого розвитку територіальних громад. Застосування сучасного інструментарію управління знаннями дозволить зберігати та передавати знання, досвід про сталий розвиток, стаючи підґрунтям для ефективного розвитку території.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі

У статті проведено науково-теоретичне обґрунтування підходів щодо формування сталого розвитку територіальних громад у контексті управління знаннями.

Проаналізовано сучасний рівень нормативно-правового забезпечення щодо сталого розвитку територій України та визначено, що відсутні такі важливі стратегічні документи, як Національна стратегія збалансованого розвитку та Національний план дій з охорони навколишнього середовища на державному рівні та на місцевому рівні, не запровадженні принципи сталого розвитку у Статутах громад.

Охарактеризовано основні тенденції освітньої діяльності для сталого територіального розвитку: глобальна освіта, екологічна освіта, освіта для сталого розвитку, випереджаюча освіта, компетентісно-орієнтована освіта, безперервна освіта, інноваційна освіта, медіа-освіта, дистанційна освіта, електронна освіта, цифрова освіта.

Запропоновано шляхи забезпечення сталого розвитку територіальних громад у контексті управління знаннями: формування знанневої бази щодо сталого територіального розвитку, проведення просвітницьких заходів щодо інформування членів територіальної громади про основні проблеми сталого розвитку, формування культури щодо бережного відношення до довкілля, використання інноваційних технологій та методів, що сприятимуть захисту довкілля. Зазначено, що використання комплексного механізму управління знаннями щодо сталого територіального розвитку спри-

ятиме формуванню людського потенціалу громади та стабілізації процесів сталого, безпечного територіального розвитку. Подальші дослідження будуть основою для розгляду проблематики сталого розвитку в повоєнних умовах.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Безрученков Ю. Електронна освіта: реалізація в Україні. *Модуль і ринок*. 2021. №4 (190). С. 67-71. URL : <http://mir.dspu.edu.ua/article/view/231673/234852>
2. Безуглий О.В. Територіальна громада в Україні: напрями та чинники сталого розвитку: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.04 / О.В. Безуглий; Харків. регіон. ін-т держ. упр.; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Харків, 2008. 20 с.
3. Боголюбов В. М. Стратегія сталого розвитку : Підручник. К. : ВЦ НУБІПУ. 2018. 446 с.
4. Бондар О. І., Барановська В. Є., Єресько О. В. та ін. Екологічна освіта для сталого розвитку у запитаннях та відповідях : науково-методичний посібник для вчителів. 2015. 228 с.
5. Васильєва О. І., Васильєва Н. В. Концептуальні засади сталого розвитку територіальних громад. *Інвестиції: практика та досвід*, 2018. № 8. С. 74–78.
6. Висоцька О.Є. Освіта для сталого розвитку : науково-методичний посібник. Дніпропетровськ : Роял Принт. 2011. 200 с.
7. Всеукраїнська екологічна ліга: URL: <https://www.ecoleague.net/>. (дата звернення: 28.07.2022).
8. Глобальна освіта. URL : <https://mojaosvita.com.ua/geografija/globalna-osvita>. (дата звернення: 30.07.2022).
9. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. URL : <https://academia-pc.com.ua/product/306>. (дата звернення: 30.07.2022).
10. Дядюн С. В., Євдокімов А. А., Штельма О. М. Інформаційні технології у забезпеченні сталого розвитку в освіті. *Сталий розвиток в умовах глобальних викликів* : матеріали всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. 2017. С. 300-302.
11. Іванов В., Волошенко О., Кульчинська Л., Іванова Т., Мірошніченко Ю. Медіаосвіта та медіаграмотність: короткий огляд. К : АУП, ЦВП. 2012. 58 с.
12. Інноваційна діяльність та трансфер технологій. URL : <https://mon.gov.ua/ua/nauka/innovacijnadiyalnist-ta-transfer-tehnologij/analitichni-materiali/cilistalogo-rozvitku>(дата звернення: 28.07.2022).
13. Інститут сталого розвитку ім. В. Чорновола. URL : <http://istr.lpnu.ua/uk/>.
14. Калита П. Системний менеджмент для сталого розвитку. URL : <http://umo.edu.ua/images/content/institutes/imp/ankety/.pdf>(дата звернення: 28.07.2022).
15. Краус К. М. Імперативи формування цифрової освіти в Україні. URL:<http://dSPACE.puet.edu.ua/bitstream/123456789/6059/1/%D0%9A%D1%80%D0%B0%D1%83%D1%81%20%D0%9A.%D0%9C.pdf> (дата звернення: 28.07.2022).
16. Лазоренко Т. В. Сталий розвиток як основа економічного зростання підприємства. URL : <http://confmanagement.kpi.ua/proc/article/view/230477> (дата звернення: 30.07.2022).
17. Мазур О. Осучаснення адміністративних процесів для надання електронних адміністративних послуг. URL : <http://orcid.org/0000-0002-7569-X> ОСУЧАЩЕННЯ (дата звернення: 28.07.2022).

18. Малеки О. А. Освіта для сталого розвитку в Україні: мета, поняття і основні характеристики. *Сталий розвиток в умовах глобальних викликів* : матеріали всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. 2017. С. 312–313.
19. Незасвоєні уроки. URL : <https://www.epravda.com.ua/publications/2023/02/15/697076/> (дата звернення: 28.07.2022).
20. Освіта для сталого розвитку. URL : <https://uk.wikipedia.org/wiki/%> (дата звернення: 28.07.2022).
21. Рената Соуканд. Ковчег смаку України. URL : http://istr.lpnu.ua/images/news/ADG_UCRAINA_WEB/ADG_UCRAINA_WEB.pdf (дата звернення: 30.07.2022).
22. Ресурсний центр зі сталого розвитку. URL : <https://snu.edu.ua/index.php/subdivision/resursnyj-tsentr-zi-stalogo-rozvytku/> (дата звернення: 30.07.2022).
23. Садовенко А., Масловська Л., Середа В., Тимочко Т. Сталий розвиток суспільства: навчальний посібник. 2011. 2 вид. 392 с.
24. Сердюк Н. М. Безперервна освіта як чинник конкурентоспроможності майбутніх фахівців. URL : http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2020/70/part_3/14.pdf (дата звернення: 28.07.2022).
25. Спільнота практик: сталий розвиток. URL : <http://despro.org.ua/upload/one-pager-DESPRO-Community.pdf> (дата звернення: 30.07.2022).
26. Українська асоціація досконалості і якості. URL: <https://www.uaq.org.ua/index.php/uk/> (дата звернення: 28.07.2022).
27. Управління знаннями: електронне навчання управління проектами в Спільноті практик: Сталий розвиток : практич. посіб., за заг. ред. І. Катерняка, Т. Маматової. 2021. 193 с. URL : <https://despro.org.ua/news/detail.php?ID=2302> (дата звернення: 28.07.2022).
28. Хмелевська О. М. Освіта для сталого розвитку: зміст та інституції. URL : <https://dse.org.ua/archive/32/2.pdf> (дата звернення: 30.07.2022).
29. Що таке компетентнісний підхід у навчанні – відповідає Державна служба. URL : <https://nus.org.ua/questions/zo-take-kompetentnisnyj-pidhid-u-navchanni-vidpovidaє-derzhavna-sluzhba> (дата звернення: 28.07.2022).
30. Що таке сталий розвиток. URL : <https://sd4ua.org/shho-take-stalij-rozvitok/> (дата звернення: 28.07.2022).
31. Drobakhina T., Mamatova T. Tailored Approaches for Successful Local Creative Economy Development: Knowledge Management, Agile & Extreme Project Management. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2021. № 4 (40). Vol. 1. P. 167–174. doi: <https://doi.org/10.51647/kelm.2021.4.26> (дата звернення: 27.07.2022).
32. Wiig K. Knowledge Management Foundation. Arlington: Schema Press, 1993. P. 14.